

Az ülés 19 órakor ért véget.
Kiadva 2 pld. S.k.

Gheorghiu-Dej,
Gheorghe Apostol

ANIC, fond CC PCR, Cancelarie, dos. 99/1956, f. 2. Géppel írt román nyelvű irat magyar fordítása.

20.

Ismeretlen személy javaslata Lakatos István⁴³¹, Kurkó Gyárfás⁴³² és Venczel József⁴³³ kegyelemben részesítésére

Bukarest, 1956. szeptember 13.

Kézírással a cím felett: PB jóváhagyásra előterjesztendő

Lakatos Istvánt, Kurkó Gyárfást és Venczel Józsefet a bukaresti Katonai Törvényszék 1165/951. sz. ítélete a következő büntetések letöltésére ítélte:

1. Lakatos Istvánt összeesküvés vádjával 10 év börtönbüntetésre a 227., 184. és 186. sz. paragrafusok értelmében, valamint hazaárulás vádjával 25 év kényszermunkára a 184. és 186. sz. törvénycikkelyek értelmében.

2. Kurkó Gyárfást összeesküvés vádjával 10 év börtönbüntetésre a 227., 184. és 186. sz. paragrafusok értelmében, valamint hazaárulás vádjával 25 év kényszermunkára a 184. és 186. sz. törvénycikkelyek értelmében.

431 Lakatos István (1904–1993), nyomdász, szociáldemokrata autonomista politikus. 1938 előtt, majd 1944-től az RDSZP magyar bizottságának elnöke, 1946–1948-ban nemzetgyűlési képviselő. 1950. február 17-én tartóztatták le, és a bukaresti Katonai Törvényszék 1951. augusztus 7-én 10 év nehéz börtönre, 25 év kényszermunkára ítélte, összeesküvés és hazaárulás büntette miatt. Annak ellenére, hogy 1956 szeptemberében az RMP PB elé terjesztették kegyelmi kérvényét, csak 1964. augusztus 5-én szabadulhatott. A Márton Áron-per tárgyalásáról szóló emlékiratát lásd Vincze Gábor: *Történeti kényszerpályák*, i. m. 141–146. p. Az 1951-es ítélet magyar nyelvű fordítása: uo. 147–159. p.

432 Kurkó Gyárfás (1909–1983), romániai magyar politikus. 1934–38 között az illegális kommunista párt fedőszerveként működő MADOSZ elnöke, majd az 1944-ben alakított Magyar Népi Szövetség elnöke 1947-ig, 1946–1948 között nemzetgyűlési képviselő. K. Gy. a Petru Groza vezette kormány politikájának híve volt, de az MNSZ-t a kommunista párttól független szervezetként képzelte el. Ezért 1947-től fokozatosan marginalizálták és 1949-ben letartóztatták, majd 1951-ben a „Márton Áron-csoport” több tagjával együtt 10 év nehéz börtönre, 25 év kényszermunkára ítélték. 1964. augusztus 4-én szabadult, 1968-ban a Legfelső Bíróság hivatalosan is rehabilitálta. A közéletbe azonban többé nem tudott bekapcsolódni, a brassói *Drapelul Roșu* gyár munkásaként dolgozott 1974-es nyugdíjazásáig.

433 Venczel József (1913–1972), demográfus, szociológus. A harmincas évek végén a Márton Áron gyulafehérvári katolikus püspök körében szerveződő katolikus értelmiségi csoport vezetője, a *Hitel* című folyóirat szerkesztője, az Erdélyi Fialatok falukutató csoportjának tagja. 1937-től az Erdélyi Magyar Gazdasági Egylet, 1941-től az Erdélyi Tudományos Intézet munkatársa. 1945-ben a kolozsvári Bolyai egyetem egyik szervezője, 1946–1949 között egyetemi oktató és főlevéltáros. 1947-ben először veszítette el állását politikai meggyőződése miatt, egy évig a Pitești-i tábortáborba internálták. 1949-ben a Márton Áronnal 1946-ban közösen szerkesztett Erdély-memorandum miatt letartóztatták, 1951-ben 5 év nehéz börtönre, 12 év kényszermunkára ítélték. 1961. január 11-én szabadult, de csak 1969-től vállalhatott szellemi munkát. Ettől kezdve haláláig a Babeș-Bolyai egyetem tudományos kutatója volt.

3. Venczel Józsefet összeesküvés vádjával 5 év börtönbüntetésre a 227., 184. és 186. sz. paragrafusok értelmében, valamint hazaárulás vádjával 12 év kényszermunkára a 184. és 186. sz. törvénycikkelyek értelmében.

Kurkót 1949. november 3-án, Lakatost és Venczelt pedig 1950. február 17-én tartóztatták le. Az elítéltek fellebbezéseit a volt Katonai Számvevő- és Törvényszék 3640/951. sz. végzése elutasította. Az elítéltek ellen felhozott tettek: részt vettek 1946-ban Márton Áron római-katolikus püspök oldalán egy, a demokratikus rendszer megdöntésére irányuló összeesküvésben, valamint egy hazaáruló akcióban, mely Erdély Magyarországhoz való csatolását tűzte ki célul. Az ítélet kiemeli azt is, hogy a Márton Áron vezette erdélyi akció a magyarországi Rajk-féle összeesküvés része volt – Márton Áron tehát kapcsolatban állt Rajkkal –, valamint élvezte a jugoszláv kormány támogatását is. Márton Áront, ugyanebben az ügyben 25 év kényszermunkára ítélték. Megjegyzendő, hogy őt viszont már régebb szabadon engedték (anélkül, hogy létezett volna bármilyen amnesztia vagy kegyelmi határozat az ügyben⁴³⁴). Ugyanezen a tárgyaláson Korparich Edvárdot [Edét] 4 év börtönre ítélték összeesküvés vádjával és 5 év börtönre hazaárulásért;⁴³⁵ Szász Pált 8 év börtönre összeesküvésért, 10 év börtönre hazaárulásért;⁴³⁶ Teleky [Teleki] Ádámot 10 év börtönre összeesküvésért, 15 év kényszermunkára hazaárulásért;⁴³⁷ és Bodor Bertalant 5 év börtönre összeesküvésben való bűnrészességért.⁴³⁸

I. Mi derül ki a bűnügyi vizsgálatból?

1. Lakatos Istvánra vonatkozóan:

Az elítélt nyilatkozataiból kitűnik, hogy az 1946-os év elején részt vett egy Márton Áron római-katolikus püspök által szervezett tanácskozáson, melynek célja egy felforgató szervezet létrehozása volt. Ez a szervezet lett volna hivatott megakadályozni a Román Kommunista Párt politikai térnyerését. Ezen a gyűlésen Márton Áron különböző feladatokkal bízta meg a jelenlevőket. Lakatos István azt a feladatot kapta, hogy az *Erdély* című napilap⁴³⁹ számára különböző sovén

434 Márton Áron (1896–1980), 1938-tól haláláig gyulafehérvári római katolikus püspök. 1955. január 6-án a Nagy Nemzetgyűlés Elnöksége – Petru Groza közbenjárására – felfüggeszte börtönbüntetését. A püspököt február 22-én engedték ki a jilvai börtönből, március 24-én térhetett vissza gyulafehérvári palotájába. Bővebben lásd Vitéz László: *Nyitott szívvel. Márton Áron erdélyi püspök élete és eszméi*. Budapest, Teleki László Alapítvány, 2002.

435 Korparich Ede (1893–?), az Osztrák-Magyar Haditengerészet nyugalmazott századosa, 1947-ig az erdélyi Hangya (Kaláka) Szövetkezeti Központ igazgatósági elnöke. Büntetésének letöltése után az NSZK-ba emigrált.

436 Szász Pál (1881–1954), ügyvéd, földbirtokos, 1936–1947 között az Erdélyi Magyar Gazdasági Egyesület elnöke. 1954. január 4-én éhen halt az Ocnele Mare-i börtönben.

437 Teleki Adám (1900–?), gróf, földbirtokos. Petru Groza volt kormányfő, régi barátjának közbenjárására 1957-ben szabadult egyéni kegyelemmel.

438 Bodor Bertalan (1884–?), banki tisztviselő. 1950-ben letartóztatták és a Márton Áron-perben 5 év börtönre és 12 év kényszermunkára ítélték. 1952-ben a 16 éves Ádám fiát, a későbbi író is letartóztatták államellenes szervezkedés vádjával, és 2 év börtönre ítélték. B. B. 1955-ben szabadult.

439 *Erdély*: Kolozsváron megjelenő szociáldemokrata hetilap (1944. december 4-től; 1945. április 3-tól napilap). 1948. február 1-én szüntették meg. (Kuszálék Péter: *Erdélyi hírlapok és folyóiratok 1940–1989*, Budapest, 1996).

szellemiségű cikkeket szerkesszen, valamint aktív tevékenységet fejtsen ki gazdasági téren a magyar szövetkezetek megerősítése érdekében (218. lap, 2. kötet⁴⁴⁰). 1946 áprilisában vagy májusában az elítélt résztvett egy Márton Áron által szervezett gyűlésen, ahol a burzsoá pártok hatalomra segítéséhez szükséges lépésekről tanácskoztak, arról, hogy hogyan kellene az erdélyi magyar tömegeket megszervezni ebből a célból (237. lap, 2. kötet). A fentieket Szász Pál vallomása is megerősíti, aki arról is beszámolt, hogy Lakatos István felajánlotta, hogy sérelmeket felsoroló beadványt intéz a magyar kormányhoz, valamint beszerzi az Erdély sorsát eldöntő béketárgyalásokhoz szükséges információs anyagot is. (246-247. lap, 2. kötet)

2. Kurkó Gyárfásra vonatkozóan:

Nyilatkozataiban azt vallja, hogy az MNSZ elnökségének tagjaként megpróbálta megoldani az erdélyi magyar nemzetiségi kérdést, melyet meglátása szerint nem oldottak meg igazságosan 1946-ban. Ebből a célból számos akciót szervezett a választások ideje alatt és után (mint például az erdélyi magyar szövetkezetek támogatása), a kormány megdöntése és egy, a nézeteinek megfelelő kormány hatalomra segítése végett. Ennek megvalósítása végett működött együtt Márton Áronnal, Lakatos Istvánnal és másokkal, akiket ugyanebben az ügyben ítélték el. (256., 260. és 268. lapok, 2. kötet). Állításait Korparich Ede és Márton Áron is megerősítették. (272., 276. és 281-283. lap, 2. kötet).

3. Venczel Józsefre vonatkozóan:

Attól kezdve, hogy Teleky [Teleki] Géza⁴⁴¹ titkára, Demeter Béla 1945-ben elmenekült, az elítélt számos, Erdély politikai, gazdasági és társadalmi helyzetével kapcsolatos információt juttatott ki hozzá. Célja az volt, hogy minél tendenciózusabb információkat szedjen össze és jutasson ki [Magyarországra] Szász Pálon keresztül, melyeket majd megfelelőképpen fel lehet használni a párizsi béketárgyalásokon. Közreműködött a Teleky [Teleki] Gézához intézett, a béketárgyalással kapcsolatos beadvány szerkesztésénél (342., 348., 374., 384. és 404.-es lapok, 2. kötet).

II. Mi derül ki a bíróság elé tárt bizonyítékokból?

A törvényszéki kihallgatásokon Lakatos István és Kurkó Gyárfás elítéltek azt nyilatkozták, hogy nem tartják fenn a vizsgálati szerveknek adott nyilatkozataikat, mivel kényszerrel ismertették el velük az igaztalan vádakot. Lakatos István csak annyit ismer be, hogy ténylegesen aláírt egy megbízólevelet Teleki Géza számára, aki a párizsi békekonferencián az erdélyi magyar nemzetiség érdekeit volt hivatott

440 Itt és a továbbiakban hivatkozás történik a Márton Áron elleni per tizenkét kötetes iratanyagára (ACNSAS, fond Penal, dosar 254).

441 Teleki Géza (1911-1983), gróf, 1940-1944 között a kolozsvári egyetem gazdasági földrajz tanára, 1944. szeptember 28-án tagja volt a fegyverszüneti egyezményt Moszkvában tárgyaló bizottságnak. Az október 15-i sikertelen kiugrási kísérlet után a debreceni Ideiglenes Nemzeti Kormány közoktatásügyi minisztere 1945. november 15-ig, majd 1948-ig a budapesti egyetem tanára. 1949-ben az Egyesült Államokba távozott, ahol folytatta egyetemi oktatói pályáját.

képviselni. Kiemelte ugyanakkor, hogy az említett megbízólevélben szó sem volt Erdély elszakításáról. (48-50. lap, 3. kötet)

Kurkó Gyárfás azt nyilatkozta, hogy tetteiben nem vezérelték nacionalista-soviniszta eszmék, ő csupán az erdélyi magyar nemzetiség akkoriban megoldatlan érdekeinek érvényesítésért harcolt (50-51. lap, 3. kötet).

Venczel József beismeri, hogy tényleg számos politikai és gazdasági információt közvetített, nem pontosít viszont az információk tartalmát illetően. Pontosít ugyanakkor, hogy Erdély Magyarországhoz való csatolásának kérdését a magyar nemzetiség érdekérvényesítésének szempontjából tekintette.

III. Következtetések

Kurkó Gyárfást, Lakatos Istvánt és Venczel Józsefet azzal a váddal ítélték el, hogy résztvettek a Márton Áron római-katolikus püspök által szervezett hazaáruló és összeesküvő akciókban. A főbűnösnek tartott Márton Áront (akit azzal vádoltak, hogy az összeesküvést Rajkkal közreműködve és a jugoszláv kormány támogatásával szervezte) ugyanez a végzés 25 év kényszermunkára ítélte. Őt viszont már régebb szabadrálra helyezték, anélkül, hogy bárminemű amnesztia vagy kegyelmezési végzés történt volna ügyében. A Kurkóra, Lakatosra és Venczelre vonatkozó bizonyító anyag az elítéltek vizsgálati ankéton elhangzott beismeréseinek alapszik. A bűnügyi vizsgálat alapján megállapítást nyert, hogy az elítélteket nacionalista-soviniszta szellem vezérelte tetteikben és különböző akciók által megpróbálták a párizsi békekonferencián a bécsi diktátum Erdélyre vonatkozó döntéseit fenntartani. Ezeket a beismeréseket az elítéltek a tárgyaláson visszavonták, azzal indokolva döntésüket, hogy kényszerítve voltak a valóságnak meg nem felelő tettek beismerésére. A tárgyaláson az elítéltek azt nyilatkozták, hogy 1945-1946-ban harcoltak ugyan az erdélyi magyar nemzetiség érdekérvényesítéséért, mivel úgy gondolták, hogy az nincs megfelelőképpen megoldva, de úgy tették ezt, hogy a román állam szuverenitását és függetlenségét semmilyen mértékben nem veszélyeztették. Kiemelték, hogy a kiadott információk, a beadvány, valamint a Teleki Géza nevére kiállított megbízólevél is csak ezt a célt szolgálták. Az iratcsomóban foglalt bizonyítékok alapján megállapíthatjuk, hogy az elítéltek nacionalista-soviniszta megnyilvánulásokról és hozzáállásról tettek tanúbizonyságot, viszont nem vádolhatóak összeesküvésben és hazaárulásban való részvétellel.

Összegezve, a fentiek értelmében, kegyelemre terjesztjük elő Kurkó Gyárfás, Lakatos István és Venczel József elítélteket, valamint az ügy többi elítéltjét: Korparich Edét, Szász Pált, Teleky Ádámot és Bodor Bertalant.

[Olvashatatlan aláírás]

ANIC, fond CC PCR, Cancelarie, dos. 102/1956, 13-16. f. Géppel írt román nyelvű irat magyar fordítása.